

29:1

Att en allmän dagvattenanläggning dimensionerats i enlighet med de av Svenska vatten- och avloppsföreningen meddelade anvisningarna i VAV P28, ansågs inte vara tillräckligt för att anläggningen skulle tillgodose skäliga anspråk på säkerhet. Detta säkerhetskrav ansågs vara avhängigt också av andra faktorer som påverkar risken för översvämning i ansluten bebyggelse.

Makarna S. äger fastigheten N 1:105, makarna L. N 1:104, makarna L. N 1:102 och makarna E. N 1:113. Fastigheterna ligger i Sturefors, som är ett samhälle med cirka 2 200 invånare i Stångåns dalgång cirka 13 km söder om Linköping centrum. Bebyggelsen består där till övervägande del av småhus. Sökandenas fastigheter är sedan mitten av 1970-talet bebyggda med enfamiljsvillor med källare.

Fastigheterna ingår i verksamhetsområdet för bolagets (Tekniska Verken i Linköping AB) allmänna va-anläggning och är anslutna till denna såvitt avser ren-, spill- och dagvatten. Takvatten, dränering och spygatt i utvändiga källartrappa är för fastigheterna kopplat till bolagets dagvattenledning, vilka tillsammans med spillvattenledningarna är utförda i ett duplikatsystem. På makarna S:s fastighet är dock takvattnet kopplat till spillvattenledningarna. Dagvattennätet är projekterat också med hänsyn till planerad utbyggnad inom området. Alla fastigheter där har således beräknats kunna anslutas till nätet.

I samband med regnväder i trakten drabbades sökandenas fastigheter den 19 juli 1988 och makarna L:s fastighet även den 15 i samma månad av översvämningsskador till följd av att dagvatten från bolagets ledningsnät via servisledningarna och spygattet invid källartrappan trängde in genom källardörrarna och in i källarna. E. har gjort gällande att det vid förstnämnda tillfälle också kan ha trängt in spillvatten via en brunn i duschutrymmet i hans källare. Fukt har där kommit in under golvmattan och orsakat viss skada.

Sökandena yrkade att Va-nämnden måtte fastställa att bolaget är skyldigt att ersätta dem deras skador till följd av nyssnämnda översvämningar den 15 och 19 juli 1988.

De anförde som grund för denna talan: Bolagets dagvattennät tillgodosåg vid översvämningstillfällena inte skäliga anspråk på säkerhet. Nätet var underdimensionerat. Det framgår bl.a. av att översvämning skett två gånger på kort tid

i makarna L:s fastighet. Även om dagvattensystemet var, som bolaget påstår, dimensionerat efter s k ettårsregn, är detta inte tillräckligt. Det skulle nämligen innebära att de har anledning att räkna med översvämning vart tredje eller fjärde år.

Som grund för skadeståndsskyldigheten hänvisade E. även till den spillvatteninträngning som enligt hans förmenande kan ha ägt rum på hans fastighet.

Bolaget bestred sökandenas talan under uppgift att bolaget inte åsidosatt någon skyldighet enligt va-lagen. Bolaget, som vitsordade att översvämningarna genom dagvatteninträngning skett på tider och sätt som sökandena påstått, invände att det allmänna ledningsnätet varit dimensionerat enligt gällande regler för den här typen av område och att det varit fråga om extrema nederbördsmängder den 15 och 19 juli 1988. Bolaget bestred att det vid sistnämnda tillfälle förekommit någon dämning i den allmänna spillvattenledningen på det aktuella avsnittet. Fuktförekomsten under golvmattan i duschutrymmet kunde enligt bolaget mycket väl förklaras av uppträngande dagvatten.

Bolaget anförde vidare bl.a.: Det aktuella området har vid dimensioneringen av dagvattennätet betraktats som ett "ej instängt området utom citybebyggelse". Det innebär att nätet enligt anvisningarna i VAV P28 skall dimensioneras för att klara regn med återkomsttid på ett år. Vid översvämningstillfällena hade nätet också en sådan kapacitet. Beräkningarna har utgått från att cirka 25 procent av området utgörs av hårdgjorda ytor. Hänsyn har därvid tagits till all mark som för närvarande är ansluten till dagvattennätet. Utbyggnaden av planområdet har skett successivt. Belastningen på dagvattennätet har därför varit mindre i början av utbyggnadsprocessen än i slutet. Eftersom nätet dock hela tiden har klarat av det dimensionerande regnet, måste avloppsanläggningen anses ha uppfyllt skäligen anspråk på säkerhet. I den mån det av sökandena berörda ledningsbrottet kan ha haft någon betydelse i sammanhanget, så torde det snarast ha varit en avlastning än en belastning för området. Att inte grannfastigheterna till makarna E:s fastighet, som har högre liggande källargolv drabbats, beror på trycklinjens lutning på sträckan nedströms makarna E:s fastighet. Bolaget hävdar vidare att det för dagen för översvämningarna den 19 juli 1988 föll ett för orten onormalt intensivt regn. Denna uppfattning grundas dels på dygnsnederbörden från SMHI:s mätare, dels på data från en registrerad mätare vid Berggårdens vattenverk i Linköping. SMHI har mätare bl.a. i Malmslätt och Bjärka-Säby, båda belägna cirka 1,5–2 mil från Sturefors. Berggården är beläget 14 km nordväst om Sturefors. Inga nederbördsuppgifter finns således direkt från Sturefors. Data från SMHI-mätarna visar emellertid att ett ovanligt kraftigt regn passerat det aktuella området i Östergötland. Vid Berggår-

den registrerades tre regn, kl 08.00–10.30, kl 12–14 och kl 15.30–17.00. Mätarna vid Malmslätt och Bjärka-Säby, belägna på motsatta sidor om Sturefors, redovisar 24-timmars regn med återkomsttider av cirka 100 månader respektive 70 månader. Detta är den största dygnsnederbörd som registrerats vid Malmslätt under perioden 1977–1988. Vid Bjärka-Säby är det den näst största dygnsnederbörden under samma tidsperiod. 12-timmars nederbörden mellan kl 07 och kl 19 vid Malmslätt hade en återkomsttid av 90 månader. Registreringar från Berggården visar att nederbörden inte varit jämnt fördelad över det aktuella dygnet utan regnmängderna har fallit i samband med några intensiva skurar. Även om data från Berggården inte är helt representativa för Sturefors visar de ändå att det inträffat regnintensiteter för korta varaktigheter med återkomsttider längre än de återkomsttider som är dimensionerande för dagvattenssystem i ett område som Sturefors. Det är högst sannolikt att liknande regnskurar inträffat i Sturefors det aktuella dygnet. Dessa slutsatser stöds även av att översvämningar inträffat samma dag på flera platser i Linköpings tätort och i andra tätorter runt Linköping. Även den 15 juli inträffade översvämningar i flera delar av kommunen, bl.a. i makarna L:s fastighet, till följd av kraftiga regnväder. Den bedömda återkomsttiden för dessa regn har registrerats till mellan 27 och 58 månader för dygnsnederbörden. För 12-timmars nederbörden vid Berggården, Malmslätt och Bjärka-Säby är den respektive 65, 43 och 38 månader. Bolaget finner inte anledning att närmare precisera vilka slags regn som fallit utan nöjer sig med konstaterandet att utredningen i målet visar att det vid båda tillfällena den 15 och 19 juli varit fråga om betydligt kraftigare regn än ettårsregn. Som nämnts ledde dessa regn till flera översvämningar i Linköpingsområdet. Vid Hjortronvägen skedde dock uppdämning endast av dagvattenssystemet. Någon uppdämning i spillvattenssystemet har således inte konstaterats. Sommaren 1985 drabbades makarna L:s fastighet av översvämning. Orsaken åtgärdades emellertid genom en ombyggnad av ledningen på sträckan närmast utloppet i diket vid banvallen. Samtidigt rensades diket nedströms. Några andra uppgifter om översvämning i området har inte inkommit till bolaget före de nu aktuella översvämningarna sommaren 1988.

I målet åberopades en relativt omfattande muntlig och skriftlig utredning. Bl.a. förhöordes teknologie doktorn V.A., VIAK AB, till styrkande av att det varit fråga om extrema nederbördsmängder.

Va-nämnden yttrade:

Vad först gäller frågan om spillvatten kan ha trängt upp i makarna E:s hus, framgår av B.G.L:s uppgifter att någon uppdämning i spillvattensystemet på det aktuella avsnittet inte kunnat iakttas vid en i samband med dagvattenöversvämningen företaget kontroll av spillvattenbrunnarna i området. Med hänsyn härtill och då inte heller utredningen i övrigt ger anledning anta att någon spillvattenuppträngning har skett, finner Va-nämnden bolaget inte kunna åläggas skadeståndsskyldighet på denna grund.

Det är däremot ostridigt i målet att det allmänna dagvattensystemet inte har förmått avbörda tillrinnande vattenmängder vid ifrågavarande tillfällen, att därav föranledd uppdämning i ledningarna medfört att dagvatten bakvägen tryckts upp genom spygattet nere i fastigheternas utvändiga källartrappa och att vattnet därefter via otätheter i källardörren strömmat in i fastighetens källare och orsakat skada.

Enligt 12 § lagen (1970:244) om allmänna vatten- och avloppsanläggningar skall allmän va-anläggning vara försedd med de anordningar som krävs för att den skall fylla sitt ändamål och tillgodose skäligen anspråk på säkerhet. I fråga om avloppsanläggning innebär detta bl.a. krav på sådant utförande att den under normalt förekommande betingelser avleder tillrinnande vattenmängder på åsyftat sätt utan risk för inflöde i va-installation som behörigen kopplats till anläggningen. Om skada uppkommer till följd av att anläggningen inte uppfyller dessa krav, kan enligt 29 § lagen huvudmannen för anläggningen förpliktas ersätta skadan oberoende av om något vållande ligger huvudmannen till last eller ej. Dock torde såväl av nyssnämnda lag som av allmänna rättsgrundsatser följa att skadeståndsansvar vanligen utesluts vid extraordinära naturhändelser, såsom exempelvis ett för orten onormalt intensivt regn eller andra exceptionella vattenflöden.

Bolaget har hävdat att ledningsnätet dimensionerats i enlighet med utfärdade anvisningar av Svenska vatten- och avloppsföreningen (VAV) och att dessa anvisningar – VAV P28 – innebär att nätet i förevarande fall inte behöver ha större kapacitet än att det skall kunna avbörda ett regn med en återkomsttid av ett år. Bolaget anses att anläggningen därmed uppfyller lagens säkerhetskrav. På grund härav och då översvämningarna orsakats av regn som i vart fall varit kraftigare än det för vilken anläggningen dimensionerats anser bolaget att skadeståndsskyldighet inte föreligger.

Sökandena har invänt att en dimensionering av anläggningen för ett s k ett-årsregn innebär att anläggningen inte kan anses ha tillräcklig kapacitet. De har

vidare ifrågasatt vilka regnmängder som påverkat ledningssystemet vid översvämningstillfällena.

I rättsfallet NJA 1984 s 721 uttalade sig Högsta domstolen om VAV:s anvisningar på följande sätt: "Det torde vara närmast ofrånkomligt att huvudmännen för allmänna va-anläggningar utgår från vissa allmänna normer när det gäller att beräkna avloppsledningarnas dimensioner. De nyss berörda anvisningarna synes ha fått en vidsträckt praktisk användning, och det har inte i målet framkommit några omständigheter som ger anledning att ifrågasätta deras lämplighet. Det får därför godtas att anvisningarna läggs till grund vid avgörandet av om en va-anläggning tillgodoser skäliga anspråk på säkerhet. Har en avloppsledning dimensionerats i enlighet med vad som anges i anvisningarna, bör alltså lagens krav på denna punkt anses uppfylla, såvida det inte i det särskilda fallet föreligger någon utredning som föranleder en annan bedömning."

Genom vad som har upplysts om det aktuella området finner Va-nämnden till en början utrett att området inte ligger inom någon citybebyggelse och att avrinningen därifrån kan ske med självfall. Det innebär att området i och för sig är av sådant slag att ett separerat dagvattensystem där, enligt VAV:s anvisningar, bör vara dimensionerat med hänsyn till regn som har en återkomsttid av ett år. Som nämnts har bolaget också utgått från detta vid dimensioneringen av dagvattenanläggningen som betjänar sökandenas fastigheter. Granskningen av den förebringade tekniska utredningen ger inte anledning att ifrågasätta vare sig de av bolaget gjorda dimensioneringsberäkningarna eller de redovisade förutsättningarna för dessa beräkningar. Vad som har framkommit i målet ger heller inte stöd för antagande att den allmänna anläggningens verkliga kapacitet har varit lägre än den beräknade eller att anläggningen i annat avseende varit behäftad med bristfälligheter som kunnat inverka på de nu aktuella händelserna. De av sökandena omnämnda ledningsbrottet torde inte kunna antas ha ökat uppdämningen i nätet nedströms.

I målet föreliggande underlag tillåter inte några exakta slutsatser om regnintensiteten över området kring fastigheterna vid översvämningstillfällena. Men de uppgifter som har kommit fram, särskilt genom förhört med V.A., måste ändå anses ge vid handen att det såväl den 15 som 19 juli i varje fall varit fråga om kraftigare regn än ettårsregn.

Av det anförda följer att källaröversvämningarna, såvitt vistats, uteslutande orsakats av att den allmänna dagvattenanläggningen har tillförts mer regnvatten än den varit dimensionerad för att avleda. Anläggningen har emellertid varit dimensionerad för att klara ettårsregn i enlighet med VAV:s anvisningar. Och enligt Högsta domstolens förut citerade uttalande skall en sådan dimensionering

godtas, "såvida det inte i det särskilda fallet föreligger någon utredning som föranleder en annan bedömning". Fråga är då om det i det här fallet finns anledning att ställa högre krav på den allmänna dagvattenanläggningen än som direkt synes följa av VAV:s anvisningar. Va-nämnden gör härvidlag följande bedömning.

Att en dagvattenledning är dimensionerad för ettårsregn innebär att den skall kunna avleda det tillrinnande vattnet vid sådant regn utan att trycklinjen stiger över rörets inre hjässa. Fylls hela röret av det dimensionerande regnet, uppstår alltid en dämning i ledningen vid regn med större intensitet. En förutsättning för att en så pass måttlig nederbörd som ettårsregnet skulle kunna godtas som dimensionerande torde vara att inte varje uppdämning i nätet kan befaras leda till översvämning i ansluten bebyggelse. Teoretiskt skulle brukarna ju annars behöva räkna med översvämning inomhus vartannat år. Det skulle självfallet inte svara mot skälig anspråk på säkerhet. Frågan om va-lagens säkerhetskrav är således inte avhängig enbart av huruvida gängse dimensioneringsnormer har iakttagits eller ej. Säkerheten måste bedömas i förhållande till den bebyggelse som betjänas av avloppsledningen. Den totala översvämningsrisken måste därvid beaktas. Normalt föreligger olika säkerhetsmarginaler. En viktig sådan utgörs av nivåskillnaden mellan källargolv och ledningshjässa. En annan kan vara det förhållande att man över huvud taget inte tillåter exempelvis golvbrunnar och dagvattenbrunnar under en viss uppdämningsnivå. Sammantaget kan säkerheten på detta sätt ändå vara betryggande, fastän ledningens kapacitet är begränsad till ettårsregnet.

I Svenska vatten- och avloppsföreningens publikation VAV P49 "Källaröversvämningar" (juli 1985) behandlas frågor om ansvar, åtgärder och ersättning i detta sammanhang. Publikationen, som enligt förordet syftar till att meddela råd och riktlinjer rörande hur kommunerna kan handlägga frågor i samband med källaröversvämningar, anger att följande funktionskrav bör ställas på samtliga avloppsnät inom verksamhetsområdet: "Generellt gäller att avloppsnät ingående i allmän va-anläggning med avseende på risk för källaröversvämning bör anordnas och skötas så att de mest utsatta fastigheterna statistiskt sett inte löper risk att drabbas av översvämningar med kortare återkomsttid än 10 år." Det framhålls att en ägare av fastighet som med korta intervall drabbas av översvämning inte kan anses vara skyldig att tåla detta även om han får full ekonomisk kompensation för skadorna. "Översvämningar innebär obehag, avbräck, merarbete och psykiskt lidande som inte kan värderas i pengar. Intervallet mellan två på varandra följande översvämningar i en och samma fastighet bör således vara långt."

I samma skrift lämnas också vissa synpunkter på hur uppdämningsnivån kan bestämmas i olika fall. Uppdämningsnivå definieras som en av huvudman för avloppsanläggning angiven nivå under vilken fri inloppsöppning med självfallsanslutning ej får anordnas utan dispens. Med fri inloppsöppning menas bl.a. golvbrunn ansluten till spillvattenledning samt inlopp (i markytan) till dagvattenbrunn vid dagvattenledning. I skriften framhålls att det, i varje fall vid duplikatsystem, vanligen är lämpligt att sätta uppdämningsnivån för dagvattenförande ledning i höjd med markplanet vid förbindelsepunkten.

Enligt Va-nämndens bedömning kan i förevarande fall säkerhetsmarginalerna för de berörda fastigheterna knappast anses tillfredsställande. Den tämligen ringa nivåskillnaden mellan källargolv och dagvattenledning samt spygattets placering i den utvändiga källartrappan inger onekligen betänkligheter med hänsyn till dagvattenledningens begränsade kapacitet. Riskerna belyses väl av händelseförloppet vid de aktuella översvämningarna.

Byggnaderna har dock ostridigt uppförts i enlighet med, efter sedvanlig prövning, beviljade byggnadslov. Det har upplysts att detaljplanen för området till och med skulle ha hindrat att husen byggdes utan källare. Makarna E. har uppgett att de fått avslag på en ansökan om dispens från planen i detta hänseende.

Va-nämnden kommer vid en samlad bedömning av omständigheterna fram till att översvämningens risk för sökandenas fastigheter vid de i målet aktuella tillfällena har varit större än vad som kan anses förenligt med bestämmelsen i va-lagen att den allmänna dagvattenanläggningen skall tillgodose skäliga anspråk på säkerhet. Bolaget kan vid sådant förhållande inte undgå skadeståndsskyldighet.

Va-nämnden fastställde att bolaget var skyldigt att ersätta fastighetsägarnas deras skador på grund av dagvattenöversvämningarna.

Beslut: 1989-12-22, BVa 74

Mål nr: Va 161/88

Bolaget överklagade och yrkade att Vattenöverdomstolen skulle ogilla fastighetsägarnas vid Va-nämnden förda talan.

Fastighetsägarna bestred ändring.

Vattenöverdomstolen yttrade:

Vattenöverdomstolen finner inte skäl till annan bedömning än den Va-nämnden gjort. Va-nämndens beslut skall därför fastställas.

Vattenöverdomstolen fastställde Va-nämndens beslut.

Dom: 1990-07-05, DTVa 9

Mål nr: TVa 81/90

Bolaget klagade vidare och yrkade att Högsta domstolen – med ändring av Vattenöverdomstolens dom – skulle ogilla fastighetsägarnas skadeståndstalan.

Fastighetsägarna bestred ändring.

Svenska Kommunförbundet, Svenska vatten- och avloppsföreningen samt Sveriges villaägareförbund avgav yttranden i målet.

Högsta domstolen fastställde Vattenöverdomstolens dom.

Ett justitieråd, med vilket ett annat instämde, tillade för egen del: "Enligt 12 § lagen om allmänna vatten- och avloppsanläggningar skall allmän va-anläggning bl.a. 'tillgodose skäligen anspråk på säkerhet'. Vad som här är skäligt måste rimligen bedömas också från fastighetsägarens synpunkt. Vid denna bedömning är det naturligt att beakta även den rätt ägarna har till ersättning i händelse av översvämning. Att en fastighetsägare med få års mellanrum skulle få finna sig i att källaren översvämmas kan verka någorlunda acceptabelt om han hålls skadeslös men framstår som klart oskäligt ifall han själv måste stå risken – låt vara att han har möjlighet att delvis skydda sig mot ekonomiska förluster genom försäkring.

Det anförda talar för att 12 § i ersättningstvister bör tolkas relativt generöst mot fastighetsägarna. För detta kan också åberopas att det är på kommunsidan som sakkunskapen om skaderiskerna finns, liksom också möjligheten att minska dessa genom en omdömesgill planering och bygglovgivning.

Va-nämndens skäl för att döma ut skadestånd är förenliga med vad som nu har sagts. Jag ansluter mig därför till övriga ledamöters ståndpunkt i målet. "

Dom: 1991-11-05, DT 445

Mål nr: T 361/90